

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21

Physical Environment for Public Libraries in the 21st Century

ศราวุฒิ ดวงแก้ว
Sarawut Duangbao

อาจารย์สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Lecturer of Information Science and Library Science Program,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University

*Corresponding author Email: daniel852_6@hotmail.com

(Received: January 5, 2021; Revised : March 1, 2021; Accepted: May 11, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งปัจจุบันการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบของห้องสมุดกำลังได้รับความสนใจจากสถาบันบริการสารสนเทศ นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนบุคลากรของห้องสมุด โดยได้นำเสนอเนื้อหาในประเด็นเกี่ยวกับความหมาย ประเภทและลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชน รวมถึงแนวคิดในการใช้พัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชน ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 จะต้องมียสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการเรียนรู้ จะต้องสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถดึงดูดบุคคลที่มีความชอบ ความสนใจคล้าย ๆ กันไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ รวมไปถึงผู้พิการให้มาพบปะ เรียนรู้โดยใช้พื้นที่และทรัพยากรของห้องสมุดได้อย่างเต็มที่

คำสำคัญ: ห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การออกแบบห้องสมุด

Abstract

The article presented the content concerning management of physical environment of public libraries in the 21st century, which currently their functional improvement and development gains attention from information service institute, academicians, students, as well as librarians. Content of definition, type of features, including concepts utilized in developing physical environment of public libraries were presented. The study found that the 21st century public library had to provide learning facilities. A clear identity had to be established so that it could attract people with similar interests, whether children, adults, the elderly, as well as people with disabilities, to meet and learn by making full use of library spaces and resources.

Keyword: The 21st century public library, Physical environment, Library design

บทนำ

ห้องสมุดประชาชนเป็นหน่วยงานให้บริการสารสนเทศสำหรับชุมชน อำเภอ ภูมิภาคมีหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ อนุรักษ์ ผลิตและเผยแพร่สารสนเทศภายในห้องสมุดบริการทรัพยากรสารสนเทศและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในการสนับสนุนการเรียนรู้ทุกรูปแบบให้กับประชาชนโดยได้รับเงินจากการสนับสนุนจากประชาชน (Hakala-Ausperk, 2014; UNESCO, 2020) ประชาชนในท้องถิ่นทุกระดับชั้นสามารถเข้าไปใช้บริการและศึกษาค้นคว้าความรู้โดยเสรีภาพ ห้องสมุดประชาชนจึงถือเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน (กอบแก้ว โชติกุลสุร และคณะ, 2546) ในยุคปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในการอำนวยความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้บริการที่ไม่ต้องเดินทางมาห้องสมุดหรือสถาบันบริการสารสนเทศ ทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดเพื่อการอ่านหนังสือลดลง เพราะการเข้าถึงสารสนเทศสามารถทำได้ง่ายเพียงมีอุปกรณ์เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ก็เพียงพอแล้ว แต่ยังมีประชาชนส่วนใหญ่ที่ต้องการพื้นที่ให้บริการเพื่อรองรับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ลักษณะพิเศษต่าง ๆ เช่น พื้นที่สำหรับอ่านหนังสือเฉพาะพื้นที่เฉพาะกิจกรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ และกิจกรรมอื่น ๆ ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21 หรือห้องสมุดแห่งอนาคตจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ รวมถึงการให้บริการสารสนเทศรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายมากขึ้นเน้นผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง เพิ่มพื้นที่สำหรับการให้บริการมากกว่าพื้นที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ หรืออาจเป็นพื้นที่ผสมผสาน (Hybrid Spaces) เป็นพื้นที่สร้างงานวิชาการ งานวิจัย งานประดิษฐ์ รวมถึงศูนย์ชุมชนเพื่อการเรียนรู้สำหรับทุกคน ทุกเพศ และทุกวัย (ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ และดาราวพร มาตขาว, 2561)

บทความนี้มุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบห้องสมุดให้มีความหลากหลายต่อการใช้งาน เป็นสถานที่ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศตามความต้องการของผู้ใช้บริการและได้รับความพึงพอใจ ปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้ห้องสมุดมีบทบาทสำคัญต่อผู้ใช้บริการและผู้ใช้บริการทุกยุคสมัย ที่พร้อมให้บริการทุกช่วงสถานการณ์ ก่อให้เป็นประโยชน์ต่อห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดสาธารณะทุกรูปแบบ

ความหมายและประเภทของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

1. ความหมายของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ประกอบด้วยคำสองคำ ได้แก่ สภาพแวดล้อม (Environment) และลักษณะทางกายภาพ (Physical) มีนักวิชาการได้กำหนดนิยามความหมายไว้ดังนี้

สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ (2548: 7) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นสภาวะรอบตัวที่มนุษย์สามารถสัมผัสได้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ได้แก่ สถานที่ ความร้อน ความหนาว เสียง กลิ่น ความหยาบกร้าน หรือละมุนละไม เป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นต้น

เมธินี ภิญโญประการ (2558: 9) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นองค์ประกอบภาพรวมในด้านกายภาพไม่ว่าจะเป็น เฟอร์นิเจอร์ สี แสง ความเป็นส่วนตัว หน้าต่างมุมมอง เสียง และกลิ่น รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อใช้เพิ่มประสิทธิภาพของพื้นที่ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญในส่วนประสบการณ์ในการเข้ามาใช้บริการ และเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจของผู้ใช้บริการ

Leeds (2002: 16) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ลักษณะของพื้นที่นั้น ๆ ที่จะส่งผลต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นรวมถึงอาหารการกิน การดื่ม และสถานที่

ต่าง ๆ เช่น ที่พักหย่อนใจ ที่เราอาศัยอยู่ไม่ว่าจะเป็นถนน อาคารโรงเรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพยังส่งผลกระทบต่อปัจจัยอื่น ๆ ของสุขภาพและจิตใจ

Donovan (2002: 2) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สถานภาพทุกสถานะต่าง ๆ ที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ตัวมนุษย์โดยมนุษย์นั้นสามารถรับรู้ได้ด้วยกายของตนเอง ซึ่งมีทั้งสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นจะส่งผลต่อความรู้สึก ด้านอารมณ์ต่าง ๆ ให้กับมนุษย์ มีทั้งด้านดีและด้านลบ

Yeh and Huan (2017: 121) ได้ระบุไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นกลุ่มขององค์ประกอบรวมถึงเฟอร์นิเจอร์ สี แสง ความเป็นส่วนตัว หน้าต่าง มุมมอง เสียง และกลิ่น รวมถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการได้อย่างหลากหลายส่งผลทั้งด้านสภาพจิตใจและอารมณ์รวมถึงความพึงพอใจ

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ มาจากคำสองคำ ได้แก่ สภาพแวดล้อม และ กายภาพ เมื่อนำมารวมกัน หมายถึง องค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นมาสามารถมองเห็นและรับรู้ได้ เป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตแต่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของเรา ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด ด้านอารมณ์ ด้านความพึงพอใจ รวมถึงด้านสุขภาพของมนุษย์

2. ประเภทของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ตามหลักการพิจารณาองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มุ่งเน้นไปที่ตัวของสิ่งปลูกสร้างแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก ไคซึก (Kisuk, 1997: 18-19) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อตัวบุคคล ประกอบด้วย การใช้งานของพื้นที่และแนวคิดของการออกแบบสภาพแวดล้อมที่มีความสมดุล เมื่อพิจารณาจากการให้บริการและมีการใช้พื้นที่จะต้องมองเข้ามาที่สภาพแวดล้อมภายใน คุณภาพของสภาพแวดล้อมภายในตัวอาคารจะมีตัวชี้วัดจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นพื้นฐานในการออกแบบ ได้แก่ เสียง อุณหภูมิภายใน แสงสว่าง ความเหมาะสมของพื้นที่การใช้งาน ความชื้น ความเข้มของสี และปียธิดา เปี่ยมงาม (2560) ได้กำหนดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ในการให้บริการลูกค้า ซึ่งเมื่อเทียบกับการจัดการให้บริการห้องสมุดแล้วสามารถนำมาปรับเป็นแนวทางการสภาพแวดล้อมดังกล่าวในรูปแบบห้องสมุด เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมภายใน (Facility interior) ประกอบด้วย การออกแบบตัวอาคาร ป้ายบอกทาง อุปกรณ์สำหรับให้บริการ การจัดวางผังในอาคาร คุณภาพของอากาศ เป็นต้น แอมบรีน (Ambreen and others, 2012) และคอดี้ และมูดี้ (Moody, 2012) กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของสภาพแวดล้อมภายในอาคารที่มีผลต่อการเรียนรู้ เช่น เรื่องแสงสว่าง เสียง เฟอร์นิเจอร์ และอุณหภูมิภายในพื้นที่

2. สภาพแวดล้อมภายนอก (Facility exterior) ประกอบด้วย การออกแบบภายนอกอาคาร ป้ายบอกทาง ที่จอดรถ สภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมโดยรอบอาคาร เป็นต้น

ภัทรา วงศ์พรเพ็ญภาพ (2540: 10) อธิบายถึงหลักการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพว่าเป็นการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกสถานที่ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อทัศนคติการเรียนรู้และการรับรู้ ประกอบด้วย 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่

1. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอกอาคาร

1.1 สถานที่ตั้งขององค์กรหรือหน่วยงาน ต้องเป็นสถานที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถที่จะมองเห็นหรือเข้ามาสู่ตัวอาคารได้อย่างง่าย ไม่ซับซ้อน ไม่ยุ่งยากในการเข้าถึงตัวสถานที่

1.2 รูปแบบการจัดกลุ่มพื้นที่ของหน่วยงาน จะต้องนึกถึงการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงสุด แบ่งสรรพื้นที่ได้เป็นสัดส่วน

1.3 การจัดส่วนสำหรับกลุ่มเฉพาะต่าง ๆ ทั้งกลางแจ้งและที่ร่ม แสดงให้เห็นความเอาใจใส่ต่อบุคคลที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น ผู้พิการ เด็ก ผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในอาคาร

2.1 ตัวอาคาร ต้องมีความสะอาด ปลอดภัย และมองเห็นได้ชัดเจน มีความโดดเด่นเรื่องสัญลักษณ์การแสดงออกถึงหน่วยงานนั้น ๆ

2.2 ตัวห้องต่าง ๆ และพื้นที่ต่าง ๆ ภายในอาคารต้องแบ่งพื้นที่ปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงสุด มีแสงสว่างเพียงพอและอากาศถ่ายเทได้สะดวกใช้พลังงานธรรมชาติและลดการใช้พลังงานไฟฟ้าที่สิ้นเปลือง

2.3 การควบคุมแสงสว่าง ต้องมีระบบไฟฟ้าที่ปลอดภัยและได้มาตรฐานการใช้ไฟฟ้า ใช้หลอดไฟที่ประหยัดพลังงาน ติดตั้งแสงไฟนีออน และแสงถนนสายตาสลับกันเพื่อส่งผลที่ดีต่อผู้ใช้งาน

2.4 การควบคุมเสียง ต้องมีระบบการจัดการเรื่องเสียงและเสียงรบกวนจากภายนอกอาคาร เป็นการลดการสร้างควมรำคาญต่อผู้ใช้อาคาร

2.5 การระบายอากาศ เป็นเรื่องสำคัญของการจัดระบบสภาพแวดล้อมมากถ้าสภาพอากาศภายในอาคารนั้นร้อนเกินไปหรือมีกลิ่นอับเกิดความไม่น่าใช้ตัวอาคาร

2.6 สีที่ใช้ภายในตัวอาคารต้องเน้นสีที่สบายตาไม่เป็นสีโทนร้อน สีโทนร้อนอาจจัดในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเฉพาะไป

2.7 ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่ภายในอาคารหรือตัวอาคารควรที่คำนึงถึง เช่น การป้องกันอัคคีภัย ควรมีระบบแจ้งสัญญาณเตือนฉุกเฉิน จุดติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง เป็นต้น

เห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ใช้หลักของการออกแบบและภูมิสถาปัตยกรรมภายในมาเป็นข้อคำนึงถึงที่สำคัญ ใช้มาตรฐานของการออกแบบและสร้างอาคาร รวมถึงการตกแต่งภายในตามหลักวิชาการและหลักการอยู่อาศัยจริงมองไปถึงตัวของพื้นฐานสิ่งที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอก และสามารถสรุปแนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับห้องสมุดประชาชนได้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายใน เป็นส่วนประกอบที่อยู่ในตัวอาคารทั้งหมด วัสดุที่ใช้ในการติดตั้งตัวอาคาร ทรัพยากรสารสนเทศ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้บริการต่าง ๆ แบ่งเป็น 10 ด้านดังนี้

1.1 ด้านการจัดสรรพื้นที่การใช้งาน เป็นการแบ่งสัดส่วนที่อย่างเหมาะสม แยกพื้นที่การให้บริการชัดเจน

1.2 ด้านทรัพยากรสารสนเทศ การจัดทรัพยากรสารสนเทศตามประเภท มีป้ายกำกับ การคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศมาให้บริการ การตรวจสอบสภาพความพร้อมใช้งานตัวทรัพยากรสารสนเทศ

1.3 ด้านไฟฟ้าและแสงสว่าง การใช้แสงจากหลอดไฟการติดตั้งเต้าเสียบปลั๊กไฟ เป็นต้น

1.4 ด้านอุณหภูมิภายใน การติดตั้งเครื่องปรับอากาศ การติดตั้งพัดลมหรือพัดลมระบายอากาศ

1.5 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งระบบอินเทอร์เน็ตไร้สาย อุปกรณ์ช่วยสืบค้นที่ทันสมัย ระบบบริการผ่านออนไลน์ เป็นต้น

1.6 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่สื่อสารความหมายและเอกลักษณ์ ประเภท ป้ายนิเทศสำหรับแนะนำบริการต่าง ๆ ป้ายกำกับพื้นที่ และทรัพยากรสารสนเทศ เป็นต้น

1.7 ด้านการจัดโต๊ะ เก้าอี้ เฟอร์นิเจอร์และครุภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ลักษณะของโต๊ะเก้าอี้ วัสดุที่ใช้ทำรูปแบบโต๊ะเก้าอี้ โซฟา เป็นต้น

1.8 ด้านลักษณะ ขนาด และวัสดุที่ใช้สร้างพื้นที่ให้บริการ ประกอบด้วย พื้น เพดาน ผนัง ประตู หน้าต่าง สีที่ใช้ทาภายใน เป็นต้น

1.9 ด้านความสะอาดและการตกแต่ง

1.10 ด้านความปลอดภัยของการรับบริการ เช่น การมีจุดตรวจคัดกรอง การมีจุดยืนยืนตัวตน สมาชิก จุดฝากสัมภาระ จุดติดตั้งกล้องวงจรปิด ระบบเตือนภัยและป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอก เป็นส่วนประกอบที่อยู่นอกตัวอาคารทั้งหมด แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้ เช่น

2.1 ด้านการจัดสรรพื้นที่การใช้งาน เช่น การแบ่งส่วนตัวอาคารชัดเจน การจัดพื้นที่จอดรถสำหรับผู้ใช้บริการ เป็นต้น

2.2 ด้านลักษณะ ขนาด และวัสดุที่ใช้ออกแบบตัวอาคาร ประกอบด้วย ผนัง ประตู หน้าต่าง สีที่ใช้ทาภายนอก เป็นต้น

2.3 ด้านการจัดตกแต่ง ความสวยงามภูมิทัศน์

2.4 ด้านความปลอดภัยในการใช้บริการ เช่น กล้องวงจรปิด ถังดับเพลิง จุดตรวจสอบผู้เข้าออกสถานที่ เป็นต้น

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21

จากที่ทราบกันดีแล้วว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราสามารถมองเห็นและรับรู้ได้ด้วยการใช้ประสาทสัมผัสของเรา ทำให้ทราบถึงลักษณะรูปลักษณ์ของสิ่งเหล่านั้นได้ สิ่งเหล่านั้นมีทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอันจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเรา ทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ของบุคคลนั้น ล้วนเกิดจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นมาสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีผลต่อบุคคลเป็นอย่างมากก่อให้เกิดผลการตอบสนองในด้านอารมณ์และความสัมพันธ์ของความรู้สึก รวมถึงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว วิลลิสท์ หริยางกูร (2537: 25-27) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพจะมีผลต่อบุคคลอยู่ด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ 1) การก่อให้เกิดสุนทรียภาพของรูปทรงและความสวยงาม 2) การก่อให้เกิดการสื่อสารด้านความหมายทางสัญลักษณ์และสื่อถึงประโยชน์ใช้สอยและความรู้สึกทางอารมณ์ และ 3) ก่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการในการใช้สอย หรือการจัดกิจกรรมของบุคคล กลุ่มบุคคล ฯลฯ ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ เมื่อความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางกายภาพดังกล่าวสำคัญกับทุกคนในการตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอย มีผลต่อด้านอารมณ์และการสื่อความหมายต่าง ๆ ตัวของห้องสมุดประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนนั้น ๆ และสิ่งที่จะทำให้ทุก ๆ คนพัฒนา คือ ศึกษาเรียนรู้จากทางวิชาการและประสบการณ์สิ่งที่เป็นส่วนทำให้เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดหลายแห่ง คือ จำนวนทรัพยากรสารสนเทศที่เพิ่มขึ้นทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดไม่สามารถจัดเก็บทรัพยากรเหล่านั้นไว้ได้หมดแต่ต้องช่วยให้ผู้ใช้เข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายอาศัยเทคโนโลยีที่ไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ปรับเปลี่ยนการจัดบริการให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมดิจิทัลเกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ โดยเป็นห้องสมุดในรูปแบบที่ผสมผสานทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบสิ่งพิมพ์กับสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เข้าด้วยกันหรือเป็นห้องสมุดดิจิทัลเต็มรูปแบบ (จิราพร บานลา อารีย์ ชื่นวัฒนา และพวา พันธุ์เมฆา, 2555: 78)

มีนักวิชาการและนักวิจัยส่วนหนึ่งที่ได้ศึกษาในเรื่องสภาพปัจจุบันห้องสมุด เทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทกับห้องสมุด และการส่งผลต่อความจำเป็นในการใช้ห้องสมุดที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมพื้นที่การเรียนรู้อย่างห้องสมุดต้องไม่หยุดแค่การทำให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงหนังสือเล่มเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นผู้สนับสนุนสนับสนุเพื่อการเข้าถึงสื่อทุกรูปแบบ พื้นที่ห้องสมุดจึงควรมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ในยุคนี้ที่กระแสของการเรียนรู้แบบผู้สร้างวัฒนธรรม (Maker Culture) และการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน (Co-Learning Space) จำเป็นต้องลงมือทำ และการลงมือทำต้องใช้พื้นที่และอุปกรณ์เสมอ หลายหน่วยงานเน้นการให้ความสำคัญต่อการวางแผนเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สามารถเอื้อต่อการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลทางบวกอย่างเต็มประสิทธิภาพในหลายหน่วยงานมีแผนการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ของห้องสมุดให้เกิดเป็นสถานที่รองรับการใช้บริการพื้นที่มากกว่าการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาและห้องสมุด ห้องสมุดทุกแห่งจำเป็นต้องปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้บริการ หนังสือบนชั้นอาจจะลดลงจำนวนนำเข้าลงแต่เพิ่มเติมในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้นสร้างความเป็นห้องสมุดดิจิทัล พื้นที่จัดเก็บที่ลดลงจะต้องปรับให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันได้ ห้องสมุดประชาชนเองจะต้องกลายเป็นที่พบปะของคนในชุมชนใกล้เคียงเพื่อเป็นศูนย์รวมการเรียนรู้ (Haris, 2016) การปรับรูปโฉมห้องสมุดประชาชนต้องใส่ใจเรื่องการออกแบบและตกแต่งภายใน ความพร้อมของที่นั่ง ที่อ่านหนังสือ ระบบอินเทอร์เน็ตไร้สาย และร้านค้าแพชชั่นเล็คจะทำให้ห้องสมุดเป็นส่วนกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นที่ไม่เหมือนใคร การออกแบบสถาปัตยกรรมภายในจึงกลายเป็นจุดเด่นให้ห้องสมุดประชาชนแต่ละที่ได้อย่างชัดเจนเบรอาซีลส์ (Bruijnzeels, 2020) และ บัสแมน ยังได้พูดถึงการออกแบบห้องสมุดประชาชนในเมืองสตูกการ์ต ประเทศเยอรมัน ที่ใช้หลักการ "ต้อนรับอนาคต" ตอบสนองความต้องการของชุมชน การศึกษา การงาน และนันทนาการ เน้นความสำคัญห้องสมุดในสังคมฐานความรู้ กำหนดบทบาทห้องสมุดยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านสารสนเทศ ด้านวัฒนธรรม และด้านแรงบันดาลใจ ในประเด็นด้านแรงบันดาลใจเป็นการออกแบบห้องสมุดให้มีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดใจนำไปสู่การสร้างห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 ที่ประกอบด้วย 1) พื้นที่เปิด (open end area) ที่ให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ดนตรี โทรศัพท์ และกระตุ้นการอ่านและการเรียนรู้ โดยให้บริการเกือบตลอด 24 ชั่วโมง 2) สตูดิโอการเรียนรู้ (Learning Studies) และ 3) ห้องศิลปะ (Art rooms) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นห้องและพื้นที่สำหรับคิด ค้นหา และจินตนาการการเรียนรู้ (พิมพ์ราไพ เปรสมสิทธิ์, 2549: 61-62) สอดรับกับแนวคิดการออกแบบพื้นที่ห้องสมุดสาธารณะแห่งศตวรรษที่ 21 ของกิสโซฟี่ (Gisolfi, 2014) ที่มองว่าในศตวรรษที่ 21 การดำเนินงานพฤติกรรม ลักษณะนิสัยของผู้คนเปลี่ยนไปส่งผลต่อการออกแบบห้องสมุดที่ต้องตอบสนองการออกแบบพื้นที่ให้ตรงกับความต้องการของสมาชิก ความเป็นห้องสมุดสาธารณะในปลายศตวรรษที่ 20 กับคุณสมบัติที่จะหายไป เช่น เป็นห้องสมุดที่เงียบ ดูเหมือนสุสานหนังสือ โต๊ะยืมคืนที่ใหญ่น่ากลัว พื้นที่ใช้สอยน้อย พื้นที่นั่งจะมีมากอยู่ในโถงอ่านหนังสือใหญ่ เป็นต้น และเปิดรับแนวคิดใหม่ของการออกแบบห้องสมุดเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ทันสมัย มีพื้นที่โปร่งโล่งสบาย มีมุมอ่านหนังสือมากมาย มีพื้นที่เฉพาะกลุ่มเพิ่มห้องประชุมสำหรับนัดพบปะและทำกิจกรรม อาศัยแสงจากธรรมชาติอย่างทั่วถึงจัดบริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ให้บริการด้วยตนเองมากขึ้น และเป็นสถานที่พบปะที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นออกแบบแนวคิดการพัฒนารูปแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมการใช้พื้นที่ภายในทั้งด้านบริการและด้าน

สภาพแวดล้อม เน้นบุคลากรในองค์กรกับคนในชุมชนเป็นส่วนร่วมพัฒนาห้องสมุดประชาชนให้มีคุณค่าเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนมีองค์ประกอบ3ด้าน นำเสนอในรูปแบบแนวคิด ACAN ดังนี้

1. ด้านสุนทรียภาพของรูปทรงและความสวยงาม (Aesthetics)
 - 1.1 ออกแบบพื้นที่ด้วยความสวยงาม สะอาด สบายตา รู้สึกดี
 - 1.2 ออกแบบพื้นที่ด้วยการคำนึงถึงหลักการออกแบบทางด้านจิตวิทยา เช่น การใช้สีผนัง การใช้สีวอลเปเปอร์ การเลือกรูปทรงวัตถุต่าง ๆ เป็นต้น
 - 1.3 ออกแบบพื้นที่ด้วยการคำนึงวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้งาน เช่น โตะ เก้าอี้ รูปแบบทันสมัย หรือรูปแบบคลาสสิกดั้งเดิม เป็นต้น
 - 1.4 ออกแบบพื้นที่ด้วยการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น การจัดพื้นที่ที่ไม่แออัดเกินไป การเพิ่มพื้นที่โล่ง การปรับพื้นที่ให้เกิดการใช้แสงจากธรรมชาติหรือใช้ลมจากธรรมชาติ เป็นต้น
2. ด้านการสื่อสารด้านความหมายและการใช้ประโยชน์ (Communication and Appliance)
 - 2.1 การออกแบบและตกแต่งพื้นที่โดยใช้อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของผ้าพื้นเมืองหรือรูปร่างของเครื่องดนตรีท้องถิ่น มาเป็นส่วนประกอบของการออกแบบภายในอาคาร เป็นต้น
 - 2.2 การออกแบบและตกแต่งพื้นที่โดยแสดงถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ให้บริการนั้น ๆ เช่น พื้นที่สำหรับเด็ก พื้นที่สำหรับผู้สูงอายุ พื้นที่สำหรับผู้พิการ เป็นต้น
3. ด้านการตอบสนองความต้องการในการใช้สอยต่าง ๆ (Needs)
 - 3.1 การออกแบบพื้นที่ห้องสมุดให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน เช่น มุมอ่านหนังสือ มุมกาแฟ มุมฟังเพลง มุมฝึกทักษะอาชีพจากชุมชน เป็นต้น
 - 3.2 การออกแบบพื้นที่ห้องสมุดให้เป็นพื้นที่เปิด เพื่อการจัดกิจกรรมนำเสนอผลงาน นิทรรศการ การแสดงออกของเยาวชน ผู้ใหญ่ในชุมชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ
 - 3.3 การออกแบบพื้นที่ห้องสมุดให้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม เพื่อให้แยกออกจากการใช้พื้นที่ร่วมกัน เช่น การดูหนังสือ การประชุม สัมมนา การอบรม เป็นต้น
 - 3.4 การออกแบบพื้นที่เพื่อการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ
 - 3.5 การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้งาน เช่น จุดบริการแท็บเล็ต สำหรับดูหนังฟังเพลง ห้องฉายภาพยนตร์ระบบดิจิทัล และจุดบริการยืมคืนด้วยตัวเอง เป็นต้น

ภาพที่ 1 การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชน
ในศตวรรษที่ 21 ด้วยแนวคิด ACAN

ตัวอย่างการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชน

ตัวอย่างการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มห้องสมุดประชาชนจากต่างประเทศและกลุ่มห้องสมุดประชาชนของประเทศไทย ทั้ง 2 กลุ่มนี้ เป็นห้องสมุดที่ได้รับรางวัลการออกแบบห้องสมุดจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มห้องสมุดประชาชนจากต่างประเทศ จำนวน 2 แห่ง

1.1 ห้องสมุดประชาชนเซลฮาเบอร์ รัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลีย

ห้องสมุดประชาชนเซลฮาเบอร์ ได้รับรางวัลสุดยอดการออกแบบห้องสมุด 2019 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างสมาคมห้องสมุดและสารสนเทศแห่งออสเตรเลียเครือข่ายพันธมิตรของห้องสมุดประชาชน ตัวห้องสมุดมีการออกแบบอาคารที่สวยงามเด่นตระหง่าน แบ่งสัดส่วนได้หลากหลายการใช้งานทั้งกลุ่มเด็ก กลุ่มผู้ใหญ่พื้นที่จัดเก็บหนังสือที่สะดวกในการหยิบง่ายชั้นวางที่ไม่สูงเกินไป ใช้แสงจากธรรมชาติเข้าช่วย โดยใช้กระจกใสแทนการทำผนังทึบ การออกแบบนี้อาศัยความร่วมมือของบุคลากรห้องสมุดและคนในชุมชนร่วมออกแบบพื้นที่เรียนรู้ได้อย่างดี (The Asia Pacific Architecture Forum in Brisbane, 2019)

ภาพที่ 2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพห้องสมุดประชาชนเซลฮาเบอร์
ที่มา: (designinc, 2019)

1.2 ห้องสมุดประชาชนคิสต้า ราชาอาณาจักรสวีเดน

ห้องสมุดประชาชนคิสต้า ได้รับรางวัลห้องสมุดประชาชนดีเด่นในปี 2015 ด้วยรางวัลการออกแบบและสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในเขตภูมิภาคมากที่สุด ผู้ออกแบบมีการสำรวจข้อมูลการออกแบบด้วยการสังเกตผู้ใช้บริการทุกรายในห้องสมุดจากกล้องวงจรปิดเพื่อดูว่าผู้ใช้บริการมีพฤติกรรมเป็นแบบไหน อย่างไร และต้องการให้ห้องสมุดสนับสนุนสิ่งใดเพิ่มเติม อีกทั้งทำอย่างไรถึงได้รอยยิ้มและความสนใจจากการใช้ห้องสมุด การตกแต่งภายในถูกสร้างขึ้นจากแนวคิดหลากหลายห้องสมุด ห้างสรรพสินค้าหรือสถานที่ที่ประชาชนชอบไปพบปะกันบ่อยครั้งมาผสมผสานกันเป็นความหลากหลายทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมการออกแบบ แบ่งสัดส่วนพื้นที่ เช่น มุมวารสาร มุมหนังสือ มุมคอมพิวเตอร์ มุมพูดคุยธุรกิจ เป็นต้นออกแบบองค์ประกอบหลักใช้โทนสีขาว 70% เพื่อเน้นความสว่างและสบายตา ใช้พื้นยางลายไม้ลดการเสียดสี มีเก้าอี้พนักอ่านหนังสือหลายรูปแบบ ใช้แสงจากธรรมชาติเข้าช่วยเพิ่มความสว่างของพื้นที่ด้วยการเปลี่ยนเป็นเพดานโปร่งแสง (Danish Agency for Culture, 2015)

ภาพที่ 3 สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในห้องสมุดประชาชนคิสด้า
ที่มา: (The design concept, 2017)

2. กลุ่มห้องสมุดประชาชนของประเทศไทย จำนวน 2 แห่ง

2.1 หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

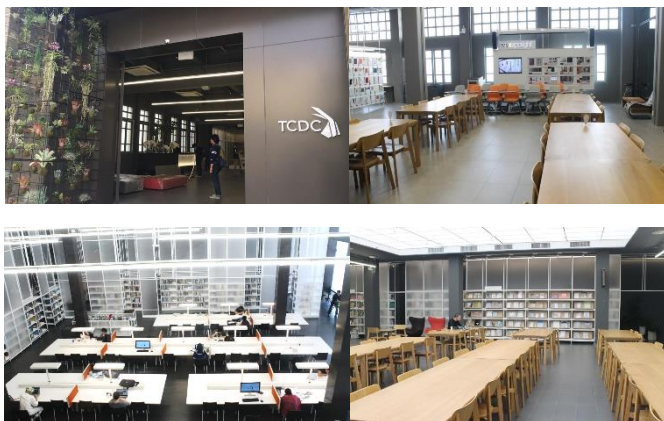
หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ออกแบบสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยการคงไว้ของสถาปัตยกรรมแนวนีโอ-คลาสสิก ด้วยแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเดิม ยังคงกลิ่นอายอารยธรรมตะวันตกผสมผสานการตกแต่งแบบศิลปะไทย ภายในตัวอาคารมีการเจาะช่องแสงเพิ่มเติมเพื่อให้มีความสว่างเพียงพอต่อการอ่านหนังสือและการช่วยประหยัดพลังงานไฟฟ้า ตัวหอสมุดมีให้บริการทั้งหมด 3 ชั้นครึ่ง แบ่งสัดส่วนพื้นที่ให้บริการ เช่น พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน พื้นที่บริการคอมพิวเตอร์ พื้นที่ให้บริการเฉพาะกลุ่ม (คนพิการ) จุดบริการจำหน่ายอาหารเครื่องดื่ม จุดจำหน่ายของที่ระลึก พื้นที่ให้บริการเฉพาะเด็กและเยาวชน พื้นที่สำหรับเด็กแสดงออกด้านการแสดง พื้นที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ พื้นที่เรียนรู้เฉพาะกลุ่ม ห้องประชุมกลุ่ม และนิทรรศการถาวร เป็นต้น หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครได้รับความนิยมและมีผู้ใช้บริการทุกเพศทุกวัย เข้ามาใช้บริการอย่างต่อเนื่องทุกวันโดยเฉพาะเด็กนักเรียนและผู้สูงอายุที่มาใช้พื้นที่อ่านหนังสือ เล่นเกม ทำกิจกรรมพบปะกัน ในปี 2562 หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครได้รับรางวัลห้องสมุดดีเด่น ประจำปี 2561 จัดโดยสมาคมห้องแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ภาพที่ 4 สภาพแวดล้อมทางกายภาพหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร
ที่มา: (ผู้จัดการออนไลน์, 2560)

2.2 ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ หรือ TCDC เป็นห้องสมุดสาธารณะเชิงพาณิชย์กึ่งศูนย์การเรียนรู้ที่รวบรวมหนังสือและวัสดุที่ใช้ในการออกแบบให้บริการประชาชนเพื่อการพัฒนาผู้ประกอบการสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur) และพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative District) ให้เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ สำนักนายกรัฐมนตรี ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบใช้อาคารไปรษณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง เป็นสถานที่ตั้ง รูปแบบภายในตัวอาคารเน้นความทันสมัย เรียบง่าย สบายตา ใช้ผนังและเพดานสีดําและสีเทาแสดงถึงความหนักแน่น ความมั่นคง เน้นการใช้แสงจากภายนอกเข้ามาภายในตัวอาคารลดการใช้ไฟฟ้า แบ่งพื้นที่ใช้งานได้อย่างหลากหลายเช่น พื้นที่จำหน่ายสินค้าของนักออกแบบ พื้นที่แสดงนิทรรศการด้วยเทคโนโลยี พื้นที่รวบรวมชิ้นวัสดุที่ใช้ในงานออกแบบ พื้นที่สำหรับเรียนรู้ พื้นที่เฉพาะกลุ่ม พื้นที่สร้างสรรค์ผลงาน (Maker Space) พื้นที่สำหรับอ่านหนังสือ พื้นที่สำหรับปรึกษางานธุรกิจ เป็นต้น และใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการจัดการงานและบริการสมาชิก เช่น ระบบนิทรรศการดิจิทัล ระบบยืนยันตัวตนเข้าใช้บริการ ระบบตู้ฝากสัมภาระอัตโนมัติ ระบบบริการพิมพ์ผลงานสามมิติ เป็นต้น ทำให้ควํารางวัลชนะเลิศการออกแบบประเภทห้องสมุดประจำปี 2019 จาก Interior Design Magazine ของสหรัฐอเมริกา

ภาพที่ 5 สภาพแวดล้อมทางกายภาพศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)

จากตัวอย่างการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนต่างประเทศและประเทศไทยพบว่า ลักษณะที่สำคัญของการออกแบบที่โดดเด่นที่สุดคือสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอก ไม่ว่าจะเป็นอาคาร พื้นที่โดยรอบ ที่สร้างจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของห้องสมุดนั้น ๆ ส่วนต่อมาเป็นการออกแบบภายในที่มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดคือ ห้องสมุดต่างประเทศเน้นความทันสมัย ดูโล่ง สบายตา ต่างจากของไทยที่ยังคงความดั้งเดิม คลาสสิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดึงเอาศิลปกรรม สถาปัตยกรรมย้อนยุคมามีส่วนร่วมในการออกแบบ หรือใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบของการออกแบบบนความเรียบง่าย มองเห็นแล้วสบายตา รู้สึกถึงความเป็นตัวตนของท้องถิ่นนั้น ๆ สิ่งที่มีความเหมือนกัน และให้ความสำคัญคือ การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาให้บริการภายในห้องสมุดเพื่อเพิ่มความทันสมัย การใช้พลังงานแสงสว่างจากธรรมชาติ เน้นการออกแบบห้องสมุดที่เชื่อมโยงพื้นที่กัน ลดพื้นที่จัดเก็บเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ การจัดพื้นที่การใช้

งานอย่างชัดเจนโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้พื้นที่เป็นหลักซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ห้องสมุดประชาชนยังคงให้ความสำคัญอยู่ เป็นการสร้างความพึงพอใจต่อผู้ใช้ห้องสมุดอีกด้วย

บทเรียนที่ได้รับ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 ประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในและสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอก ทั้ง 2 ส่วนนี้ ผู้ออกแบบและจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพจะต้องคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้บริการเป็นหลัก สภาพแวดล้อมภายในประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดสรรพื้นที่ 2) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ 3) ด้านไฟฟ้าและแสงสว่าง 4) ด้านอุณหภูมิภายใน 5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 6) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่สื่อสารความหมายและเอกลักษณ์ 7) ด้านการจัดโต๊ะ เก้าอี้ เฟอร์นิเจอร์และครุภัณฑ์ต่าง ๆ 8) ด้านลักษณะ ขนาด และวัสดุที่ใช้สร้างพื้นที่ให้บริการ 9) ด้านความสะอาดและการตกแต่งและ 10) ด้านความปลอดภัยของการรับบริการในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอก มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดสรรพื้นที่ 2) ด้านลักษณะ ขนาด และวัสดุที่ใช้ออกแบบและตัวอาคาร 3) ด้านการจัดตกแต่ง ความสวยงามภูมิทัศน์ และ 4) ด้านความปลอดภัยในการใช้บริการลักษณะทางกายภาพดังกล่าว มีผลต่อผู้ใช้บริการทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด รวมถึงทัศนคติด้านบวกและด้านลบ และการออกแบบที่ดีจะส่งผลต่อตัวบุคคล 3 ประการ ได้แก่ 1) ก่อให้เกิดสุนทรียภาพของรูปทรงและความสวยงาม 2) ก่อให้เกิดการสื่อสารด้านความหมายทางสัญลักษณ์และสื่อถึงประโยชน์ใช้สอย และ 3) ก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์และการตอบสนองความต้องการในการใช้สอย การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาใช้ล้วนแต่มีบทบาทต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งสิ้น ทั้งด้านสถานที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ด้านเวลาในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการให้บริการต่าง ๆ ที่สะดวกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดสาธารณะ และห้องสมุดอื่น ๆ และสิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์ออกแบบแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องสมุดประชาชนในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่แนวคิด ACAN คือ 1) ด้านสุนทรียภาพของรูปทรงและความสวยงาม (Aesthetics) 2) ด้านการสื่อสารด้านความหมายและการใช้ประโยชน์ (Communication and Appliance) และ 3) ด้านการตอบสนองความต้องการในการใช้สอยต่าง ๆ (Needs)

บทสรุป

ห้องสมุดประชาชนไม่เพียงเป็นสถานที่ให้ความรู้อย่างเดียวเท่านั้น แต่จะก้าวเป็นห้องสมุดประชาชนในอนาคตในศตวรรษที่ 21 ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการเรียนรู้เช่น พื้นที่อ่านหนังสือ พื้นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ พื้นที่เฉพาะกลุ่ม พื้นที่เรียนรู้ด้วยสื่อมัลติมีเดีย พื้นที่ฟังการบรรยาย พื้นที่จัดนิทรรศการ รวมถึงมีสวนสาธารณะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อให้ผู้ใช้บริการรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับบรรยากาศที่สามารถก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และแรงบันดาลใจได้ ห้องสมุดประชาชนสมัยใหม่นิยมการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อมดั้งเดิมและเพิ่มเติมให้สวยงามมาก ผสมกับการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยและสอดคล้องการให้บริการพื้นที่ทำงานร่วมกัน (Co-Working Space) สำหรับคนรุ่นใหม่ที่ชอบการทำงานอิสระเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญและกำลังทดแทนพื้นที่ร้อยละ 50 ของห้องสมุดทุกแห่ง ซึ่งองค์กรธุรกิจหลายแห่งหันมาเป็นคู่แข่งกับห้องสมุดด้วยการบริการพื้นที่ดังกล่าวมีข้อแตกต่างเรื่องการใช้งานเชิงพาณิชย์ระหว่างห้องสมุดของกลุ่มเอกชนกับรัฐบาล ดังนั้นห้องสมุดประชาชนยุคใหม่ต้องสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนจะสามารถดึงดูดบุคคลที่มีความชอบในรูปแบบ

เดียวกันสนใจงานรูปแบบเดียวกันและมีความสนใจคล้าย ๆ กันจะกลายเป็นพื้นที่ที่พบปะทำงานและเรียนรู้จากการใช้พื้นที่และทรัพยากรของห้องสมุดได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ รวมไปถึงผู้พิการ

เอกสารอ้างอิง

- กอบแก้ว โชติกาญจนา และคณะ. (2546). **ห้องสมุดกับการรู้สารสนเทศ**. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- จิราพร บานลา อารีย์ วัฒนาชื่น และพว พันธ์เมฆา. (2555). การออกแบบอาคารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2542-2554. **วารสารบรรณศาสตร์ มศว**, 5(2): 76-87.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2560). เปิดบริการแล้ว หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร แหล่งความรู้แห่งใหม่ สะดวกสบาย เอาใจคนรักหนังสือ. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/travel/detail/9600000044279/>
- พิมพ์ราไพ เปรณสมิทธิ์. (2549). ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21: เล่าเรื่องการสัมมนาซัลส์เบิร์ก ครั้งที่ 422. **วารสารบรรณารักษศาสตร์**, 1(26): 61-62.
- ปิยธิดา เปี่ยมงาม. (2560). **หลักฐานทางกายภาพ**. สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2563, จาก <http://elearning.psu.ac.th/courses/284/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%2010.pdf>
- ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ และดารารพร มาตชาว. (2561). ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21. **วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ**, 6(1): 1-16.
- ภัทรา วงศ์พรเพ็ญภาพ. (2540). **การศึกษาแนวความคิด การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของอาคารประเภทโรงเรียนอนุบาลเอกชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- เมธินี ภิญโญประการ. (2558). **สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คุณภาพในการให้บริการ สื่อสังคมออนไลน์ และคุณภาพอาหารที่ส่งผลต่อความตั้งใจใช้บริการร้านอาหารเวียดนามซ้ำของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร**. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร. (2537). **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและการวางแผน** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ. (2548). **การออกแบบและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการศึกษา**. มหาสารคาม: ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- The Asia Pacific Architecture Forum in Brisbane. (2019). **Australia's best library designs celebrated**. Retrieved July 17, 2020, from <https://architectureau.com/articles/australias-best-library-designs-celebrated/>
- Ambreen, S. and others. (2012). Impact of interior physical environment on academicians' productivity in Pakistan higher education institutes perspectives. **Iranian Journal of Management Studies (IJMS)**, 5(1): 25-46.
- Bruijnzeels, R., (2017). **I have to change to stay the same.... Creative Learning Environment for Future Libraries**. Retrieved June 17, 2020, from https://www.tkpark.or.th/tha/articles_detail/383.

- _____. (2020). **Imagination and friction: A Dutch vision on public Library architecture**. Retrieved February 22, 2021, from <http://bruijnzeels.nl/resources>.
- Danish Agency for Culture. (2015). **Model programme for public libraries**. Retrieved July 16, 2020, from <http://modelprogrammer.kulturstyrelsen.dk/en/news-events/public-library-of-the-year-award-2015/#.Vkh9E9LhDIU>.
- The designconcept. (2017). **Kista Public Library, Stockholm, Sweden**. Retrieved July 20, 2020, from <https://thedesigconcept.co.uk/project/sweden/stockholm/kista-public-library-stockholm-sweden/pr/16029>
- Designinc. (2019). **Shellharbour City Library won the ALIA Public Library Design Award 2019 at the Australian Library and Information Association's annual awards on 14 March 2019**. Retrieved July 27, 2020, from <https://designinc.com.au/news/shellharbour-city-library-wins-design-award/>
- Donovan, R.J. (2002). The relative influence of individual, social and physical environment determinants of physical activity. **Social Science & Medicine**, 12(54): 1-20.
- Gisolfi, P. (2014). **Up close: Designing 21st-century libraries: Library by design, spring 2014**. Retrieved February 22, 2021, from <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=upclose-designing-21st-century-libraries-library-by-design-spring-2014>.
- Hakala-Ausperk, C. (2014). **Definition of a public library: Certified public library**. Retrieved June 17, 2020, from <http://ala-apa.org/certification/application/definition-of-a-public-library>.
- Haris, A. R. (2016). **The 21st century library**. Retrieved February 22, 2021, from https://www.researchgate.net/publication/328528041_The_21st_Century_Library.
- Kisuk, C. (1997). **Design guide for interiors**. Washington, DC: US Army Corps of Engineers.
- Leeds, G. (2002). **Auditor's report**. Ontario: Case of Public Health Emergency.
- UNESCO. (2020). **UNESCO Public Library Manifesto**. Retrieved July 2, 2020, From <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>.
- Moody, D. M. (2012). **A factor analysis of the health, safety, and welfare in the built environment toward interior design as perceived by building industry professionals**. Doctor of Philosophy Degree in Education major. Graduate School of University of Tennessee.
- Yeh, S.S., & Huan, T.C. (2017). Assessing the impact of work environment factors on employee creative performance of fine-dining restaurants. **Tourism Management**, 58: 119-131.